

جغرافیا و توسعه شماره ۴۷ تابستان ۱۳۹۶

وصول مقاله: ۱۳۹۵/۰۱/۳۱

تأیید نهایی: ۱۳۹۵/۰۸/۲۳

صفحات: ۱۶۳-۱۸۴

بررسی رفتارهای محیط زیستی گردشگران دریاچه‌ی زریوار مریوان

دکتر فاطمه حبیبی^{۱*}، سانا مصطفی‌زاده^۲

چکیده

توسعه‌ی گردشگری مزایای مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی بسیاری برای جامعه میزبان به همراه داشته و از عوامل مؤثر در شکل‌دهی الگوی توسعه می‌باشد؛ اما از طرفی دیگر، چنین رویکردی موجب پدید آمدن نگرانی‌ها و بیم‌هایی از تهدید و تخریب محیط‌زیست و میراث طبیعی، تاریخی و فرهنگی ساکنان محلی گشته است. به همین دلیل امروزه، گردشگری پایدار به‌عنوان مفهومی نو برای مقابله با آثار مخرب توسعه‌ی گردشگری در چارچوب برنامه‌های توسعه‌ی پایدار به‌منظور حفاظت از محیط‌زیست مناطق گردشگری مورد توجه خاصی قرار گرفته است. با توجه به تأثیرگذاری شدید رفتار محیط زیستی گردشگران بر محیط‌زیست مقصد، در این پژوهش تأثیر متغیرهای ذهنی-نگرشی و جمعیت‌شناختی در تبیین رفتارهای محیط زیستی گردشگران مورد بررسی قرار گرفته است. به همین منظور تعداد ۲۳۰ پرسشنامه به‌صورت تصادفی در بین گردشگران دریاچه‌ی زریوار شهرستان مریوان توزیع گردید و ۲۰۰ پرسشنامه جمع‌آوری شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج پژوهش نشان داد که بین جنسیت، سن و مدت اقامت بر میزان رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران رابطه‌ی معناداری وجود ندارد. همچنین نتایج نشان از معناداری رابطه بین سطح تحصیلات، چگونگی مسافرت و نوع اقامت بر میزان رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران دارد. نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام نشان داد که بیشترین تأثیر را متغیر نگرانی محیط‌زیستی و تحصیلات بر متغیر وابسته دارند. به عبارت بهتر سطح تحصیلات بالاتر و نگرانی محیط‌زیستی بالاتر گردشگران منجر به بروز رفتارهای محیط‌زیستی بیشتری در گردشگران شده است.

کلیدواژه‌ها: گردشگری پایدار، رفتارهای محیط‌زیستی، دریاچه‌ی زریوار.

f.habibi@uok.ac.ir

Sana.mostafazadeh@yahoo.com

۱- استادیار اقتصاد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج *

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج

مقدمه

در جهان معاصر، گردشگری به‌عنوان عاملی جهت بهبود کیفیت زندگی جوامع در حال توسعه تلقی می‌شود. در کشورهای صنعتی، توسعه صنعت گردشگری موجب تنوع درآمدها و کاهش ناهماهنگی در اقتصاد می‌شود و در کشورهای در حال توسعه فرصتی برای صادرات ایجاد می‌کند بطوری که نرخ رشد آن از اشکال سنتی صادرات بیشتر است (خاکساری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۷). آمارها رشد سریع و توسعه‌ی پویای گردشگری جهانی را نشان می‌دهد. تعداد گردشگران در سال ۲۰۰۶ بیش از ۷۵۰ میلیون نفر بوده است. بر اساس پیش‌بینی‌های سازمان جهانی جهانگردی^۱ تا سال ۲۰۲۰ تعداد جهانگردان به بیش از ۱۶۰۰ میلیون نفر بالغ خواهد شد و این صنعت نرخ رشد متوسط ۴٫۱ درصدی را تجربه خواهد کرد. بر اساس گزارش شورای جهانی مسافرت و گردشگری^۲ در سال ۲۰۱۵، صنعت گردشگری ۹/۸ درصد تولید ناخالص جهان به میزان ۷/۵ تریلیون دلار را شامل می‌شود. همچنین بطور مستقیم یا غیرمستقیم بیش از ۲۷۰ میلیون فرصت شغلی تمام‌وقت، پاره‌وقت و فصلی به وجود آورده است که از هر ۱۱ شغل ۱ شغل در این صنعت ایجاد می‌شود (WTTC, 2015:3). در این میان، طبق برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته در ایران تلاش شده است سهم صنعت گردشگری در درآمدزایی کشور بیشتر مورد توجه قرار گیرد. طبق آمار سازمان جهانی گردشگری و سفر، سهم کلی صنعت گردشگری در تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۲۰۱۵، ۶/۵ درصد بوده است که پیش‌بینی می‌شود این سهم در سال ۲۰۲۵ به ۸ درصد افزایش یابد. همچنین، سهم مستقیم این صنعت در ایجاد اشتغال در سال ۲۰۱۵، ۵/۵ درصد بوده است که

انتظار می‌رود این رقم به ۷/۵ درصد در سال ۲۰۲۵ برسد. با این حال، رونق گردشگری علاوه بر پیامدهای مثبت آن، دارای پیامدهای منفی نیز می‌باشد که از آن جمله می‌توان به آثار منفی محیط زیستی آن اشاره کرد. امروزه، گردشگری پایدار در تمام ابعاد آن به‌ویژه سفر و رفتن به مقصد در چارچوب برنامه‌های توسعه‌ی پایدار به‌منظور حفاظت از محیط‌زیست مناطق گردشگری مورد توجه خاصی قرار گرفته است. توسعه‌ی گردشگری و تفریحات مربوطه، از عوامل مؤثر در شکل‌دهی الگوی توسعه نواحی و تأمین‌کننده مزایای مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی بسیاری برای میزبان است؛ اما از طرفی دیگر، چنین رویکردی موجب پدید آمدن نگرانی‌ها و بیم‌هایی از تهدید و تخریب محیط‌زیست و میراث طبیعی، تاریخی و فرهنگی ساکنان محلی گشته است (صالحی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۶). امروزه، شهروندان در دنیا سالانه ۲۳ میلیارد کیلومتر حرکت می‌کنند، اما پیش‌بینی شده که تا سال ۲۰۵۰ چنانچه محدودیتی در منابع وجود نداشته باشد، این میزان حرکت تا چهار برابر یعنی به ۱۰۶ میلیارد کیلومتر افزایش یابد. تا اواخر دهه ۱۹۷۰ گردشگری به‌عنوان فعالیتی پاک و بدون دود (آلودگی) معرفی و همواره بر پیامدهای مطلوب و منافع آن به‌ویژه منافع اقتصادی آن تأکید می‌شد. تا اینکه از دهه‌ی ۱۹۸۰ یافته‌ها و گزارش‌های تحقیقی متعدد، پیامدهای محیط‌زیستی، اجتماعی و فرهنگی نامطلوب گردشگری را مورد تأیید قرار دادند. این صنعت به تنهایی مسئول پنج درصد دی اکسید کربن و گازهای گلخانه‌ای تولید شده در جهان است (محمودی و پازوکی‌نژاد، ۱۳۹۲: ۹۴). در دهه‌ی مذکور پیامدهای محیط زیستی ناشی از گردشگری توجه محققان بیشتری را به خود جلب کرده و زمینه‌ی فعالیت‌های پژوهشی در این زمینه را فراهم آورده است. از مسائل روز جهان مسأله‌ی حفظ

1-World Tourism Organization

2-World Tourism Travel & Council

محله تغییر یافته است و افراد همواره در حال سفر، مصرف و گردش در مناطقی دورتر از خانواده، خویشاوندان نزدیک و همسایه‌ها به سر می‌برند. پیامد این گسترش سفرهای سریع، استفاده از کربن در حمل‌ونقل است که مسبب انتشار ۲۳ درصد گازهای گلخانه‌ای ناشی از مصرف سوخت ده و همین هم منبع رشد آلاینده‌هایی است که انتظار می‌رود تا سال ۲۰۳۰ به ۸۰ درصد بالاتر از سطح فعلی برسد (اوری، ۱۳۹۳: ۱۶۳). بنابراین آلودگی محیط‌زیست باعث می‌شود که گردشگران نه تنها به چنین مکان‌هایی سفر نکنند، بلکه دیگران را نیز از سفر به محیط‌های آلوده بازدارند. لذا پاک‌ی محیط زیست هم در جذب گردشگران و هم در ادامه‌ی حضور گردشگران نقش اساسی داشته و هیچ کشوری بدون حفاظت محیط‌زیست و جلوگیری از آلودگی محیط‌زیست نتوانسته است صنعت گردشگری را توسعه دهد یا گردشگران را برای دیدن آن منطقه ترغیب نماید.

اهمیت و ضرورت پژوهش

ارتباط بین محیط‌زیست و گردشگری بسیار نزدیک است؛ زیرا یکی از ویژگی‌های بسیار مهم محیط‌زیست، این است که جاذبه‌ای برای گردشگران به شمار می‌آید. امکانات و زیرساخت‌های گردشگری نیز، به نوبه‌ی خود، از برخی جنبه‌ها به محیط‌زیست برمی‌گردد و همچنین موجب تأثیراتی بر محیط‌زیست می‌شود (Lickoris and Jenkins, 1997: 86).

امروزه پایداری به نحو گسترده‌ای به‌عنوان رویکردی بنیادین، برای هر نوع توسعه از جمله توسعه‌ی گردشگری پذیرفته و در مباحث علمی و دانشگاهی، گردشگری پایدار به‌عنوان مفهومی نو برای مقابله با آثار مخرب توسعه‌ی گردشگری مطرح شده است. از طرف دیگر حفظ و نگهداری محیط‌های طبیعی، به خصوص جاذبه‌های طبیعی در اولویت رسالت سازمانی نهادهای مرتبط با محیط‌زیست قرار دارد. رشد

محیط‌زیست است، فاجعه‌ی محیط‌زیستی نه تنها آرامش و امنیت را از زندگی انسان می‌رباید که موجودیت بشر را تهدید می‌کند به همین دلیل در محافل علمی و سیاسی بحث محیط‌زیست جدی‌ترین بحث روز است. گردشگری هم می‌تواند آثار مثبت و منفی زیست محیطی داشته باشد. آثار منفی که در پی گردشگری به وجود می‌آید، شامل تولید زباله، آلودگی آب، آلودگی هوا، آلودگی بصری، آلودگی صوتی، بروز مشکلات کاربری زمین، شلوغی، ازدحام و ترافیک، رشد بیش از حد بخش خدماتی و رفاهی، آسیب به مناظر و نواحی طبیعی منطقه، تخریب جنگل‌ها، تالاب‌ها و سایر زیستگاه‌های منحصر به فرد و خاص و غیره است (خانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۵).

مفهوم توسعه‌ی پایدار در اواخر دهه‌ی ۱۹۸۰ پس از برگزاری اجلاس جهانی زمین در سال ۱۹۹۲ بطور کاملاً جدی مطرح گشت که آن را این‌گونه تعریف کرده‌اند: توسعه‌ای که نیازهای نسل را با در نظر گرفتن توانایی نسل‌های بعدی برای پاسخ‌گویی به نیازهای خود تأمین می‌نماید و شامل فرآیند برنامه‌ریزی، پایش و کنترل مستمر است. گردشگری پایدار نیز زیرمجموعه‌ی توسعه‌ی پایدار است. توسعه‌ی پایدار گردشگری، توسعه‌ای است که در آن توازن و تعادل، حفظ ارزش‌ها و کیفیت اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت‌های اقتصادی همه به همراه دیده شده و کوشش می‌شود تا توسعه‌ای متعادل و همه‌جانبه جایگزین توسعه‌ی صرفاً اقتصادی گردد (محسنی، ۱۳۸۸: ۱۵۲).

تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پرشتاب ناشی از فرایند جهانی شدن، پیشرفت‌های سریع فنی، جهش‌های ارتباطی و اطلاعاتی، افزایش سرعت در امور زندگی، اضمحلال اهمیت زمان و امکان، تکثر فرهنگی، تمایزدایی و... در چنین جهانی، زندگی در محله‌ها و همسایگی به زندگی در مکان‌هایی فراتر از

از آلاینده‌های مهم، نمونه مواردی هستند که تبیین رفتار محیط‌زیستی را مهم ساخته‌اند شهرستان مریوان نیز با قرار گرفتن در حاشیه‌ی دریاچه‌ی زریوار به‌عنوان قطب گردشگری استان کردستان هر ساله در فصولی از سال، شاهد ورود گردشگران زیادی است. جدای از آثار مثبت اقتصادی که ورود گردشگر به این شهر دارد، یکی از جنبه‌های منفی آن به آثار مخرب محیط زیستی دریاچه می‌توان اشاره کرد. دریاچه‌ی زریوار مریوان یکی از منحصر به فردترین ویژگی‌های گردشگری و طبیعی در کشور است و حتی نمونه‌ی آن در جهان نیز بی‌نظیر است و طی سال‌های اخیر مورد بی‌توجهی‌های مختلفی قرار گرفته و متأسفانه با گذشت زمان اقدامی عملی برای نجات آن صورت نگرفته است. متأسفانه مشکلات به وجود آمده برای دریاچه‌ی زریوار و بی‌تفاوتی نسبت به آن، تهدیدی برای حوزه‌های اقتصادی، گردشگری و محیط زیستی منطقه می‌باشد. میزان بازدید گردشگران نیز ارتباطی تنگاتنگ با میزان پاکیزگی و نظافت محیط‌زیست دارد. از سوی دیگر با توجه به تأثیرگذاری شدید رفتار محیط زیستی گردشگران بر محیط‌زیست مقصد، این مقاله می‌کوشد تا تأثیر متغیرهای ذهنی نگرشی در تبیین رفتار محیط زیستی گردشگران دریاچه زریوار مریوان را بررسی کند.

مبانی نظری

دانش محیط‌زیستی

ارزش‌ها از ارتباط بین محیط و متن فرهنگی به وجود آمده و نمایانگر این ارتباط نیز هستند. گری (۱۹۷۰) معتقد است ارزش‌ها، راه دیدن جهان و ارتباط با آن هستند و به همین دلیل رفتاری را که انسان در قبال طبیعت به‌عنوان بخشی از جهان زیستی‌اش دارد، تحت تأثیر قرار می‌دهد (Gray, 1970: 139).

روزافزون گردشگری و همراه با آن طبیعت‌گردی این مهم را ایجاب می‌کند تا از اصول و مفاهیم مختلف در خصوص پایداری زیست‌محیطی بیشتر استفاده شود که توسعه‌ی پایدار، از این دسته از مفاهیم است.

ارتباط بین محیط زیست و گردشگری بسیار نزدیک است؛ زیرا که از ویژگی‌های بسیار مهم محیط زیست، این است که جاذبه‌ای برای گردشگران به شمار می‌آید. امکانات و زیرساخت‌های گردشگری نیز، به نوبه خود، از برخی جنبه‌ها به محیط زیست برمی‌گردد و همچنین موجب تأثیراتی بر محیط زیست می‌شود. گردشگری می‌تواند هم اثرات مثبت و هم منفی از نظر محیط زیستی به همراه داشته باشد که پیشگیری از اثرات منفی، از جمله ضرورت‌ها برای حفظ منابع محیط زیستی و حتی فرهنگی، اجتماعی مناطق گردش پذیر است (صالحی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۶).

در این راستا، گردشگر متعهد کسی است که در معرض اطلاعات قرار می‌گیرد و بهتر می‌تواند به درک صحیح و روشنی از مخاطرات محیط زیستی دست یابد. گردشگر متعهد، سبک زندگی خود را تغییر می‌دهد و رفتارهای حمایتی مانند کاهش مصرف، تولید کمتر زباله و استفاده کمتر از خودرو شخصی و گردشگری پاک را در پیش می‌گیرد.

توسعه‌ی گردشگری می‌تواند پیامدهای مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی و محیطی را در برداشته باشد. از جمله آثار مثبت اقتصادی می‌توان به ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و کمک به فراهم شدن خدمات زیر بنایی، تشویق و توسعه‌ی سایر بخش‌های اقتصادی و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی اشاره کرد. ولی بسیاری از پژوهشگران معتقدند که گردشگری آثار منفی اقتصادی بر جامعه میزبان را نیز به دنبال دارد. ضرورت اجتناب از آلودگی محیط‌زیست، تأثیر برخی رفتارهای مناسب محیط زیستی بر ارتقای کیفیت زندگی در اماکنی نظیر شهرها، ضرورت کاهش برخی

۳- دانشی که مزیت‌های رفتارهای محیط‌زیستی مسؤولانه را نشان می‌دهد. تصور می‌شود که دانش درباره‌ی نظام‌های محیط‌زیستی، زمینه‌ساز دو نوع دیگر باشد اما اثر مستقیم بر رفتار محیط‌زیستی ندارد، لیکن دو گونه دیگر اثر مستقیم بر رفتار محیط‌زیستی دارند (Frick et al, 2004: 1598).

آنها نشان دادند که تأثیر مستقیم دانش محیط‌زیستی بر رفتار محیط‌زیستی فقط ۶ درصد است. باور محیط‌زیستی، نظامی از نگرش‌هاست که رفتار فرد در برابر محیط‌زیست را تعیین می‌کند. باورهای محیط‌زیستی، چارچوب مرجع در تعامل با محیط‌زیست هستند. نکته‌ی مهم این است که تأثیر آنها برکنش، غیرمستقیم و با واسطه‌ی متغیرهای دیگر صورت می‌گیرد. همچنین ارتباط مثبتی بین نگرش‌های محیط‌زیست و رفتار محیط‌زیستی وجود دارد (Vega, 2006: 243).

بر همین اساس تصور می‌شود که آگاه کردن مردم از پی آمدهای محیط‌زیستی رفتارهایشان، می‌تواند آنها را به در پیش گرفتن رفتارهای محیط‌زیستی مناسب تشویق کند. نگرش‌های محیط‌زیستی گردشگران خود تحت تأثیر ارزش‌های خاص فایده‌گرایانه، مذهبی، محیط‌زیستی، محلی و ملی است. پژوهش‌های انجام شده در پنج کشور اتحادیه‌ی اروپا نشان می‌دهد تحصیل‌کرده‌ها، نگرش محیط‌زیستی مناسب‌تری دارند و رفتارشان نیز متأثر از همین نگرش‌ها است و بر اساس ملاحظات محیط‌زیستی، کمتر از وسیله‌ی نقلیه‌ی شخصی استفاده می‌کنند؛ زنان بیش از مردان موافق رفتارهای مناسب محیط‌زیست هستند و اعمالی نظیر جداسازی زباله‌ها و توجه به برچسب‌های محیط‌زیستی را بیشتر انجام می‌دهند. همچنین این نتایج نشان می‌دهد که مردم در حالت کلی با اقدامات تنبیهی و تنظیمی برای ایجاد رفتارهای محیط‌زیستی موافق هستند، اگرچه

استرن و همکاران (۱۹۹۵) در مطالعه‌ای در باب نگرانی محیط‌زیستی گردشگران به هر دو جنبه‌ی کلی و خاص ارزش‌های محیط‌زیستی پرداخته‌اند. طبق نظر آنها ساختار اجتماعی، ارزش‌های اساسی شخص که بر جهان‌بینی و باورهای کلی وی درباره محیط‌زیست مؤثرند را شکل می‌دهد و این باورهای کلی نیز متعاقباً باورها و نگرش‌های خاص‌تر مثل باور به اینکه گردشگری تهدیدی برای محیط‌زیست است را شکل می‌دهند. نهایتاً همین باورها و نگرش‌های خاص هستند که به رفتار واقعی گردشگر در محیط‌زیست مقصد منجر می‌شوند (Stern et al, 1995: 725).

کایزر و همکاران (۱۹۹۹) دانش محیط‌زیستی را اطلاعات فرد درباره‌ی معضلات محیطی، عوامل مؤثر بر گسترش این معضلات و اطلاعات درباره آنچه فرد می‌تواند برای بهبود این وضعیت انجام دهد، تعریف می‌کنند (آقا محمدی، ۱۳۸۵: ۳۲).

به نظر فریک و همکاران (۲۰۰۴) سه نوع دانش محیط‌زیستی وجود دارد:

- ۱- دانش درباره‌ی نظام‌های محیط‌زیستی؛ قبل از آن که فردی بتواند اقدامی انجام دهد، باید شناختی از وضع طبیعی اکوسیستم‌ها داشته باشد، یا به عبارتی نظام‌های محیط‌زیستی را بشناسد.
- ۲- دانش عمل محیط‌زیستی؛ دانستن این که برای مسائل محیط‌زیستی چه می‌توان کرد. ممکن است مردم بدانند دی‌اکسید کربن زمین را گرم می‌کند اما ندانند که چگونه باید مانع تولید دی‌اکسید کربن شد؛ لذا دانش عمل محیط‌زیستی به مردم اجازه می‌دهد تا خودشان مستقیماً در زمینه‌ی عمل محیط‌زیستی اقدام کنند. برخی معتقدند داشتن دانش عمل محیط‌زیستی پیشگیرانه بهتر می‌تواند رفتار محیط‌زیستی را برانگیزاند.

اطلاعات حامیان محیط زیستی نباشند. مهم‌تر از همه، فرد به فرصت‌هایی که بتواند به شیوه‌ی خاصی حامی محیط‌زیست عمل کند، نیاز دارد. آنها، فرصت را به‌عنوان پیش‌شرط‌های عینی برای رفتار می‌بینند. با این حال، آنها اذعان دارند که افراد ممکن است شرایط مشابه را به طرق مختلف درک کنند و در نتیجه، امکانات را متفاوت ببینند (Olander & Thogersen, 1995: 365).

این مدل نشان می‌دهد که مصرف‌کننده به دانشی درباره‌ی این‌که چرا تغییر رفتار افراد لازم است (دانش درباره‌ی طبیعت) و این‌که چگونه می‌تواند از محیط زیست محافظت نماید (اطلاعات کاربردی) نیاز دارد. ممکن است زمانی که فرد نمی‌داند چگونه و چه اعمالی بر محیط‌زیست تأثیرگذار است، برای عمل به شیوه‌ای خاص انگیزه ضعیف باشد. برای تغییر عادات، اغلب به یادگیری شیوه‌های جدید و اقدام به عمل به شیوه‌ی حامی محیط زیست نیاز است.

کولوموس و آیزمن (۲۰۰۲) در مدل رفتار محیط‌زیستی، نیاز مدل رفتار محیط‌زیستی، از عوامل جامعه‌شناختی و روان‌شناختی برای شرح رفتار محیط‌زیستی یا فقدان آن استفاده کرده‌اند. این مدل جامعه‌شناختی رفتار محیط‌زیستی، از ۵ متغیر که (بطور مستقیم و غیرمستقیم) بر رفتار محیط‌زیستی تأثیر دارند، تشکیل شده است. این متغیرها از یکدیگر مستقل هستند و می‌توانند بر هم تأثیر بگذارند و از هم تأثیر بگیرند و تغییر یابند. این متغیرها، عبارت‌اند از: نگرش و ارزش‌ها؛ امکانات برای رفتار محیط‌زیستی؛ مشوق‌های رفتاری؛ پیامدهای ادراک شده در مورد رفتار محیط‌زیستی و دانش محیط‌زیستی (Kollmuss & Agyeman, 2002: 246).

انگیزه‌های سفر

در ادبیات انسان‌شناسی رفتار گردشگری، اعتقاد بر این است که انگیزه‌های مختلف سفر، به انواع

در مواردی که اجرای عملی سیاست‌ها پیش می‌آید، موافقت کمتر می‌شود. افراد طبقه پایین بیش از بقیه طبقات اجتماعی با اعمال سیاست‌های محیط‌زیستی مخالف هستند (Witherspoon et al, 1995: 141) گردشگر پیوندی حسی و جسمی با محیط جدید برقرار می‌کند و این تعامل و معنایی که به آن داده می‌شود، کلید درک تجربه گردشگری و رفتار گردشگر است.

ادنسور (۲۰۰۰) گردشگری را عملکردی پیچیده و چندمعنایی می‌داند و معتقد است، گردشگران به شکلی مشابه معنای گوناگونی را ابراز می‌دارند و نوع تعهد آن‌ها به اماکن، انواع اعمالشان را سبب می‌شود (MacCab, 2000: 87). تصور گردشگران از مقصد گردشگری و محیطی که در آن به سر می‌برند بر رفتار آن‌ها در مقابل محیط‌زیست مؤثر است.

عوامل انگیزشی

اولاندر و توجرسون (۱۹۹۵) مدل چندگانه (انگیزه، توانایی، فرصت و رفتار) را در سال ۱۹۹۵ ارائه کرده‌اند. از دیدگاه این صاحب‌نظران، زمانی که رفتار مصرف‌کننده همراه با تأثیر بر محیط زیست مورد مطالعه قرار می‌گیرد، باید انگیزه، توانایی و فرصت در یک چارچوب مرجع قرار گیرند. عوامل انگیزشی در مدل آن‌ها، عبارتند از: باورها که بر نگرش مؤثر هستند؛ هنجارهای اجتماعی و نگرش که به‌نوبه‌ی خود، نیت مصرف‌کنندگان را برای عمل به یک روش خاص تعریف می‌کنند. باورها درباره‌ی یک فعالیت، اغلب در اثر تجربه تغییر می‌یابند. علاوه بر انگیزه، توانایی‌های فردی یعنی دانش و عادات، در تحقق نیت مؤثر عمل می‌کنند. مردم، هر روزه یاد می‌گیرند و یا عاداتی که آن‌ها را به‌گونه‌ای تقریباً خودکار قادر به انجام‌وظیفه می‌کند؛ دارند همچنین ممکن است اطلاعات مهمی نداشته باشند و یا قادر به درک پیام

محیط زیستی است، بلکه به‌عنوان عامل تعیین‌کننده رقابت نیز می‌باشد. (Fraj et al 2015: 30) چو (۲۰۱۴) در تحقیقی با عنوان رفتار سازگار با محیط‌زیست در زمینه طبیعت‌گردی به ارائه مدل رفتاری که در آن ارزش درک شده، رضایت و مشارکت با توجه به نوع تجربه طبیعت‌گردی و شکل مسافرت سازگار با محیط‌زیست پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که ارزش درک شده، رضایت و فعالیت می‌تواند به ارتقا رفتار سازگار با محیط‌زیست کمک نماید (Chiu et al, 2014: 877).

اسکات و همکاران (۲۰۱۲) به بررسی تصور صاحبان مراکز گردشگری نسبت به تأثیرات تغییر آب و هوا در مناطق گردشگری پرداختند. این تصورات برحسب منطقه انتخاب‌شده برای گردشگری متفاوت بود و متغیرهای جمعیت‌شناختی، میزان درآمد، ترجیحات فردی و تبلیغات رسانه‌ای در انتخاب وسیله‌ی نقلیه و مکان مناسب برای گردشگری تأثیر داشتند (Scott et al, 2012).

مک کریچر و همکاران (۲۰۱۰) به بررسی نگرش دانشجویان رشته‌ی گردشگری نسبت به محیط‌زیست و تغییر آب‌وهوا پرداختند. نتایج نشان داد که نگرش پاسخگویان برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی (سن، جنسیت، پایگاه اجتماعی و اقتصادی) متفاوت می‌باشد. علاوه بر این، نتایج تحقیق نشان داد که اکثر دانشجویان معتقد بودند که گردشگری سهم زیادی در انتشار کربن دارد و از تأثیرات تغییر آب‌وهوا بر گردشگری نگران بودند. چنین نگرانی در تغییر رفتارهای مصرفی ۷۰ درصد از دانشجویان مشهود بود (Mackrecher et al, 2010: 299).

مهمت اوغلو (۲۰۱۰) در تحقیقی تحت عنوان عوامل موثر بر تمایل به رفتارهای حامی محیط‌زیست در خانه و محیط‌های تفریحی تعدادی از مردم نروژ را به‌عنوان نمونه بررسی نموده است. در این مطالعه، وی داده‌ها را از یک نمونه ۱۰۰۴ نفری که شامل افراد

گردشگری و در نتیجه انواع رفتارها در زیست‌محیط‌های فرهنگی و طبیعی جامعه مقصد منجر می‌شود. -گردشگران تفریحی بطور عام و گردشگران طبیعت- گردی بطور خاص با انگیزه‌هایی از قبیل فرار و گریز از محل زندگی شهری، کسب نشاط به‌عنوان روشی برای فرار از تقلاها و استرس‌های ناشی از تطابق با جامعه مبدأ و ایجاد تغییر و تنوع در مسیر کسالت‌بار و روزمرگی زندگی، اقدام به مسافرت تفریحی می‌کنند (Choen, 1979: 182). عوامل دیگری از جمله ماهیت جذابیت‌های گردشگری مثل ساحل، جنگل و طبیعت به‌عنوان جایی برای بازی، رهایی از کنترل‌های هنجاری و تابوهای جامعه اشاره کرد.

- انگیزه‌های گردشگران فرهنگی از جمله رفتن به آن‌سوی مرزهای فرهنگی خود، شناسایی ناشناخته‌ها و آشنایی با فرهنگ‌های دیگر و خودآگاهی، جستجوی اصالت و اعتباری که حس می‌شود جامعه جدید فاقد آن است (Maccannell, 1973: 602) وجود جذابیت‌های فرهنگی که می‌توانند ایجاد انگیزه و محرک رفتارهای فرهنگی باشند؛ تصویری که از فضاهای تاریخی و فرهنگی به مدد رسانه‌ها در ذهن گردشگر نقش می‌بندد. نکته‌ی مهم این است که تصور می‌شود انگیزه‌های فرهنگی برای سفر، در مقایسه با انگیزه‌های تفریحی، تأثیر مثبت‌تری بر رفتار محیط‌زیستی دارند.

پیشینه تحقیق

فرج و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان آموزش و نوآوری در گردشگری به‌عنوان عوامل تعیین‌کننده موفقیت‌های محیط‌زیستی به بررسی ارتباط بین استراتژی‌های محیط‌زیستی فعال، قابلیت‌های سازمانی و رقابت پرداختند. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که جهت‌گیری برای یادگیری و نوآوری نه‌تنها عامل پیش‌برنده برای به روز کردن حمایت‌های

صاحبان اقامتگاههای گردشگری گرایش مثبت به سفر پایدار از سوی گردشگران دارند و این گرایش نیز بر حسب سن و سطح تحصیلات متفاوت است. سابقه‌ی اشتغال و تعداد مسافران در تابستان یا تعطیلات غیر از تابستان کمترین رابط را با گرایش به نظام سفر پایدار داشته است.

فاضلی و صالحی (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان شکاف نگرش، دانش و رفتار محیط زیستی گردشگران دو شهر چالوس و اصفهان پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که رفتار محیط زیستی گردشگران با ارزش‌های محیط زیستی، درک منافع محیط زیستی، تصور فرهنگی و انگیزه فرهنگی رابطه مثبت و معناداری دارد. همچنین بر اساس تحلیل مسیر، تصور از مکان با مجموع بتای ۰/۷۵ بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته داشته است. بعد از آن متغیر درک منافع محیط زیستی با ۰/۵۹ بطور مستقیم و غیر مستقیم بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیر دارد. انگیزه‌ها و ارزش‌های زیست‌محیطی نیز بطور مستقیم در حد ۰/۳۵ و ۰/۲۹ بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیر دارد.

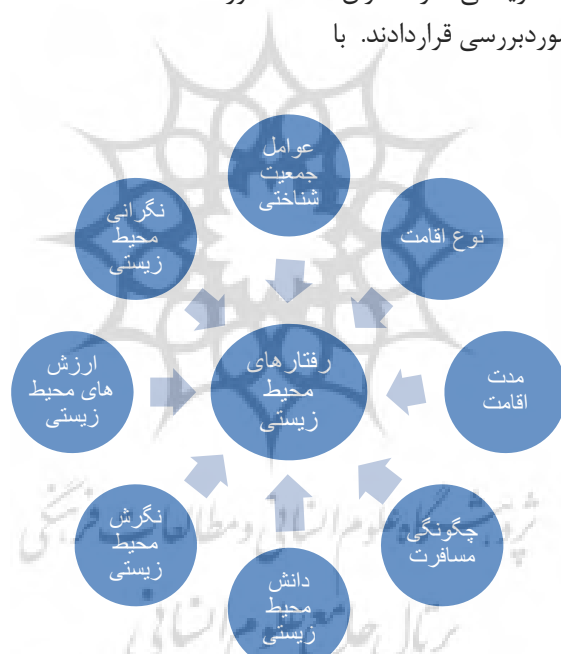
صالحی و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان مطالعه‌ی نقطه نظرات و رفتارهای محیط زیستی در سه استان گیلان، مازندران و گلستان ایران نشان دادند که گروه‌های سنی مختلف رفتارهای محیط زیستی متفاوتی را نشان می‌دهند. بدین معنی که افراد نسل قدیم در مقایسه با نسل جدید از رفتارهای محیط زیستی بیشتری حمایت می‌کنند. از نقطه نظر آموزش و تحصیلات، ایران هیچ سرفصل آموزشی به نام آموزش رفتارهای محیط زیستی در آموزش خود از دبستان گرفته تا دانشگاه ندارد. لذا عاقلانه نیست اگر انتظار رفتارهای محیط زیستی متفاوتی از افراد تحصیل کرده داشته باشیم. یافته‌های این تحقیق بیانگر آن است که بین میزان درآمد افراد و رفتارهای محیط زیستی ارتباط منفی داری وجود دارد.

بالای ۱۸ سال سن بودند، جمع‌آوری کرده است. با بهره‌گیری از رگرسیون، همبستگی میان دو متغیر وابسته (تمایل به رفتار حامی محیط‌زیست در محیط خانه و محیط تفریحی) ۰/۴۵۳ نشان داده شده است. تحلیل استنباطی تحقیق نیز نشان داد که متغیر سن رابطه‌ی منفی و متغیر سطح سواد، نگرانی‌های محیط زیستی، هنجارهای شخصی رابطه‌ی مثبتی را با رفتار در محیط خانه نشان می‌دهند. متغیرهای درآمد، جنس اثر قابل توجهی بر رفتار در محیط خانه ندارند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که متغیرهای درآمد، جنس، نگرانی‌های محیط زیستی و هنجارهای شخصی رابطه‌ی مثبتی را با تمایل به رفتار حامی محیط‌زیست در محیط خانه و محیط تفریحی نشان می‌دهند. علاوه بر این، زنان نسبت به مردان تمایل بیشتری برای انجام رفتار حامی محیط‌زیست در محیط‌های تفریحی دارند (Mehmetoglu, 2010:432).

شیری (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان حفاظت از محیط‌زیست در برابر توسعه‌ی گردشگری ناپایدار (مطالعه‌ی موردی: منطقه دربند تهران) پرداخت. نتایج نشان داد که بین خود کارآمدی و رفتارهای محیط زیستی رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد. همچنین گسترش بی‌برنامه گردشگری با تخریب محیط‌زیست رابطه‌ی معکوس و معناداری وجود دارد. به نظر می‌رسد که رضایت‌مندی از حمایت اجتماعی به خاطر تأثیر مستقیمی که بر روی انسان دارد، از گسترش رفتارهای نامناسب محیط زیستی پیشگیری می‌نماید. صالحی و پازوکی نژاد (۱۳۹۳) به بررسی نگرش صاحبان اقامتگاههای گردشگری نسبت به سفرهای پایدار و عوامل مؤثر بر آن پرداختند. جامعه آماری، ۱۲۱ نفر از صاحبان اقامتگاههای گردشگری در شهرهای نور، محمودآباد و بابل در استان مازندران است که با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که

استفاده از روش پیمایش، تعداد ۳۳۰ پرسش‌نامه بطور تصادفی بین گردشگران ساحلی استان مازندران توزیع گردید. نتایج نشان داد که گردشگران ساحلی که نگرش محیط‌زیستی بالاتری دارند، رفتارهای محیط زیستی بیشتری نشان می‌دهند. همچنین، رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران با نگرانی محیط زیستی و فرصت‌ها رابطه ندارد. از سوی دیگر، نگرانی، ارزش و دانش محیط‌زیستی با نگرش محیط‌زیستی رابطه دارد. با توجه به مبانی نظری و پیشینه‌ی تحقیق مدل مفهومی پژوهش در نمودار شماره ۱ آورده شده است.

متقی و هم‌تای (۱۳۹۱) به بررسی فرصت‌ها، نگرانی‌ها و رفتار محیط زیستی در بین گردشگران نوری شهر بوشهر پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که نگرانی محیط‌زیستی و فرصت‌ها هر یک به نوبه خود با رفتار محیط‌زیستی گردشگران رابطه‌ی معنادار و مثبتی دارند. لذا، حساس کردن مردم و افزایش نگرانی آن‌ها برای انجام رفتارهای محیط زیستی و هم‌زمان با آن ایجاد فرصت‌های لازم ضروری به نظر می‌رسد. همچنین، صالحی و همکاران (۱۳۹۱) در بررسی خود با عنوان گردشگران ساحلی و حفظ محیط‌زیست، رفتارهای محیط زیستی گردشگران ساحلی در استان مازندران را مورد بررسی قرار دادند. با

نمودار ۱: مدل مفهومی پژوهش

تهیه و ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۵

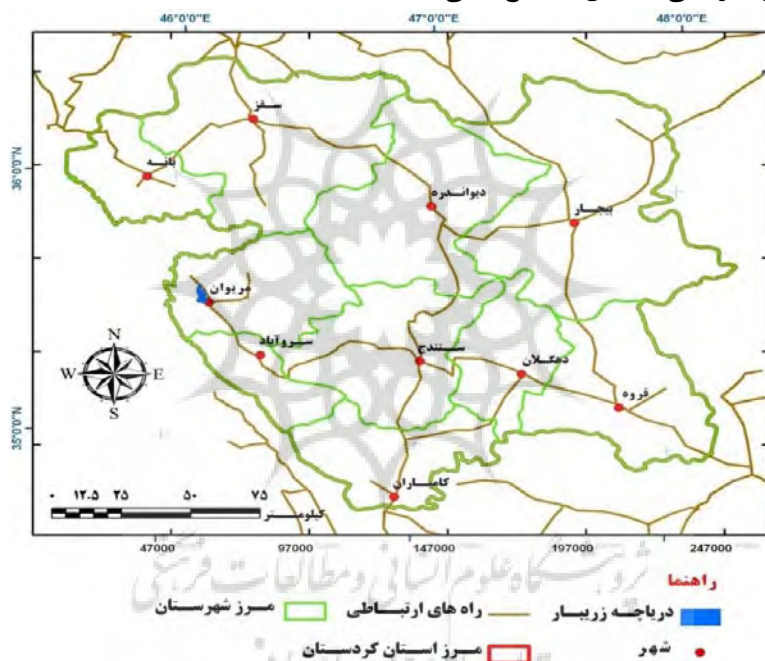
معرفی منطقه‌ی مورد مطالعه

شهرستان مریوان در غرب استان کردستان و در فاصله‌ی ۱۲۵ کیلومتری شمال غربی سنندج واقع شده است متوسط بارندگی سالانه مریوان بیش از ۸۰۰ میلی‌متر در سال می‌باشد و بدین سبب پرباران‌ترین شهر استان محسوب می‌گردد.

شهرستان مریوان مهم‌ترین شهرستان استان از نظر گردشگری بوده و دریاچه‌ی زریوار که در ۲ کیلومتری غرب این شهر قرار گرفته است به‌عنوان مهم‌ترین جاذبه‌ی گردشگری استان محسوب می‌گردد. این دریاچه مهم‌ترین تالاب و کم‌نظیرترین جاذبه‌ی آبی در غرب کشور محسوب می‌گردد که در فاصله‌ی اندکی از شهر مریوان و در ارتفاع ۱۲۸۵ متری سطح دریا قرار

آب‌وهوای متنوع، تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری، طبیعت بکر و به‌دور از مراکز صنعتی به همراه دیگر جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، مذهبی، جاذبه‌های بسیاری برای گردشگران و علاقه‌مندان به طبیعت-گردی را فراهم آورده است.

گرفته است. دورتادور دریاچه را کوه‌های پوشیده از جنگل فراگرفته و به زیبایی آن افزوده است. طول دریاچه ۴/۵ کیلومتر و عرض آن حدود ۲ کیلومتر می‌باشد و مساحتی حدود ۸۵۰ تا ۹۰۰ هکتار را در بر گرفته است عمق متوسط دریاچه ۳ متر (۲ الی ۵ متر) بوده که از نظر عمق، وسعت و حجم آب شرایط بسیار مناسبی برای قایقرانی و اسکی روی آب فراهم نموده است. موقعیت جغرافیایی شهرستان مریوان و وجود بازارچه‌ی مرزی رسمی باشماق، صنایع‌دستی،

شکل ۱: موقعیت دریاچه زریوار مریوان

شامل جنس، درآمد، سن و... بوده و سؤالات بسته میزان موافقت و مخالفت گردشگران و نظر گردشگران در مورد حفاظت محیط‌زیست را نشان می‌دهد. روش نمونه‌گیری به شکل تصادفی ساده بود و جامعه‌ی آماری تحقیق مورد نظر نیز، گردشگرانی بودند که در ایام نوروز ۱۳۹۴ از دریاچه‌ی زریوار مریوان دیدن کرده بودند. تعداد ۲۳۰ پرسشنامه بین آن‌ها توزیع شد و در نهایت، ۲۰۰ پرسشنامه کامل جمع‌آوری گردید. بعد از تکمیل پرسشنامه‌ها، داده‌های گردآوری

مواد و روش

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است و گردآوری داده‌ها با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی میدانی صورت گرفته است. در ادامه، در پی یافتن پاسخ سؤالات تحقیق و بررسی فرضیات مطروحه و بر اساس چارچوب نظری، پرسشنامه تحقیق تدوین گردید. این پرسشنامه شامل چندین سؤال به‌صورت باز و بسته مربوط به تحقیق بوده است. سؤالات باز

متغیرهای مستقل

نگرانی محیط‌زیستی

یکی از تعاریفی که درباره نگرانی وجود دارد، احساس نگرانی، ترس، ناراحتی و غیره نسبت به مشکلات زیست‌محیطی است. برای سنجش نگرانی محیط‌زیستی در این تحقیق، از یک مقیاس ۹ گویه‌ای بر اساس طیف لیکرت از "اصلاً نگران نیستم" با کد ۱ تا "خیلی نگران هستم" با کد ۵ طبقه‌بندی شده است. گویه‌های مورد استفاده عبارتند از: آلودگی هوا، آلودگی صوتی، کاهش فضاهای سبز، آلودگی آب، زباله‌های صنایع و کارخانه‌ها، زباله‌های خانگی، آلودگی سواحل و دریاها، از بین رفتن تالاب‌ها بر اثر خشکسالی یا احداث پروژه‌های عمرانی و آلودگی ناشی از پساب‌ها و فاضلاب.

ارزش‌های محیط‌زیستی

ارزش‌های محیط‌زیستی، شامل جهت‌گیری اساسی فرد در مورد محیط‌زیست و بیانگر جهان‌بینی وی در مورد طبیعت است. برای عملیاتی کردن این متغیر از یک مقیاس ۷ گویه‌ای بر اساس طیف لیکرت از "کاملاً موافق" با کد ۵ تا "کاملاً مخالف" با کد ۱ استفاده شده است. گویه‌های این متغیر عبارتند از: همه‌چیز حتی گیاهان و سنگ‌ها حق زیستن دارند، حیوانات باید از حقوق قانونی برخوردار باشند، همه موجودات زنده ارزش حفاظت دارند، طبیعت باید مورد حفاظت قرار گیرد، نگهداری حیوانات در قفس ممنوع، مسؤولیت انسان در برابر محیط‌زیست، ارزش زمین به خاطر وجود انسان نیست بلکه خودش به تنهایی ارزشمند است.

نگرش محیط‌زیستی

نگرش به‌عنوان احساس مثبت یا منفی در مورد شخص، شیء یا مسأله تعریف شده است. برای سنجش این متغیر از یک مقیاس ۱۵ گویه‌ای بر اساس طیف لیکرت از "کاملاً موافق" با کد ۵ تا "کاملاً مخالف" با

شده به کمک نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در تحقیق حاضر برای اطمینان از اعتبار ابزار سنجش، با استفاده از نظرات اساتید متخصص در حوزه‌ی مربوطه، بررسی گشت‌همچنین برای اطمینان از پایایی نتایج، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب ۰/۷۶ به دست آمد که نشان از پایایی خوب متغیرهای تحقیق دارد.

تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

متغیر وابسته: رفتار زیست‌محیطی گردشگران

از جنبه نظری، رفتار محیط‌زیستی، مجموعه کنش‌های افراد جامعه نسبت به محیط‌زیست است که در یک طیف وسیع از احساسات، تمایلات و آمادگی‌های خاص برای رفتار نسبت به محیط‌زیست را شامل می‌شود. در این تحقیق، برای سنجش رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران از یک مقیاس ۱۴ گویه‌ای استفاده شده است. پاسخ‌ها بر اساس طیف لیکرت (کاملاً موافق با کد ۵ تا کاملاً مخالف با کد ۱) طبقه‌بندی شده است. دامنه‌ی این طیف از ۱۴ تا ۷۰ تعریف شده است. گویه‌های لحاظ شده عبارتند از: میزان علاقه‌مندی به انجام فعالیت‌های گردشگری مضر برای طبیعت مثل برافروختن آتش در جنگل، استفاده از چوب درختان برای پخت و پز، پاک‌سازی خودسرانه طبیعت برای برپایی چادر، آلوده کردن نهرها و رودها، شستن اتومبیل در طبیعت، فکر کردن به تولید زباله کمتر در مقصد، فکر کردن به پیامدهای زیست‌محیطی منفی سفر، رعایت رفتار زیست‌محیطی در فضاهای تفریحی طبیعی، حساس بودن به رعایت رفتار زیست‌محیطی از سوی دیگران، استفاده از ظروف یک‌بار مصرف، استفاده از دوچرخه برای گردش، ریختن زباله‌ها در سطل آشغال حتی اگر کس دیگری آنها را دور ریخته باشد، سفر به مناطق تمیز و پاک از لحاظ محیط‌زیست، همراه داشتن کیسه زباله در سفر.

پلاستیکی دیر تجزیه می‌شوند، لایه ازن مانع بروز بیماری‌هایی مانند سرطان بر اثر اشعه‌ی ماوراء بنفش می‌شود.

فرضیات تحقیق

با توجه به مبانی نظری و مدل مفهومی تحقیق فرضیات تحقیق عبارتند از:

- متغیرهای جمعیت شناختی (سن، تحصیلات و جنس) بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیرگذار است.
- ارزش‌های محیط زیستی بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیرگذار است.
- نگرش‌های محیط زیستی بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیرگذار است.
- دانش محیط زیستی بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیرگذار است.
- نگرانی محیط‌زیستی بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیرگذار است.
- چگونگی مسافرت بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیرگذار است.
- نوع اقامت بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیرگذار است.
- مدت اقامت بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیرگذار است.

تحلیل نتایج

نتایج توصیفی

بر اساس بررسی‌های صورت گرفته از مجموع ۲۰۰ گردشگر مورد پرسش در نمونه آماری، ۵۹/۵ درصد مرد و ۴۰/۵ درصد زن بوده‌اند. ۲۷/۵ درصد پاسخ‌دهندگان بین ۱۵ تا ۲۵ سال، ۴۶/۵ درصد پاسخ‌دهندگان بین ۲۶ تا ۳۵ سال (بالاترین نسبت)، ۱۹/۵ درصد پاسخ‌دهندگان بین ۳۶ تا ۴۵ سال، ۶

کد ۱ استفاده شده است. گویه‌های این متغیر عبارتند از: اغراق درباره‌ی مسائل و مشکلات محیط زیستی، کل مشکلات اقتصادی مهمتر از پرداختن به آینده محیط زیست است، بسیاری از فعالیت‌های زندگی مدرن برای محیط زیست مضر است، انسان برای برآوردن نیازهای خود می‌تواند محیط زیست را تغییر دهد، محیط زیست شهری بدون توجه به هزینه‌ی آن باید بهبود یابد، شرایط محیط زیست در آینده بهتر خواهد بود، رشد اقتصادی هم‌زمان با حفظ محیط زیست امکان‌پذیر است، استفاده کمتر از ظروف یکبار مصرف برای کاهش تولید زباله، مجازات مالکان خودروهایی که محیط زیست را بیشتر آلوده می‌کنند، باید از منابع انرژی جایگزین (مثل انرژی خورشیدی و بادی) استفاده کرد، انسان‌ها برای بقا باید با طبیعت همسو شوند و انسان‌ها از طبیعت سوءاستفاده کرده‌اند.

دانش محیط زیستی

دانش محیط زیستی شامل اطلاعاتی که افراد درباره محیط‌زیست، بوم‌شناسی سیاره زمین و تأثیر رفتارهای انسانی بر روی محیط‌زیست دارند. برای سنجش این متغیر از یک مقیاس ۱۲ گویه‌ای استفاده شده است؛ و پاسخ‌ها به صورت درست، غلط و نمی‌دانم طراحی شده است. گویه‌ها عبارتند از: ذوب شدن یخ‌های قطبی موجب جاری شدن سیل خواهد شد، سوخت‌های فسیلی باعث تولید دی‌اکسید کربن می‌شوند، همه موجودات زنده به یکدیگر وابسته هستند، مواد سمی در زنجیره‌ی غذایی از طریق آب‌های زیرزمینی منتقل می‌شوند، گاز ازن ممکن است باعث مشکلات تنفسی شود، تغییر در آب و هوا ناشی از تغییرات گلخانه‌ای است، مواد سمی در بدن برای همیشه می‌مانند، کاهش تعداد گونه‌های زنده ممکن است باعث قطع زنجیره‌ی غذایی شود، مواد

۵۶ درصد از گردشگران در چادر اقامت گزیده‌اند که بیشترین فراوانی را نیز به خود اختصاص داده است. ۳۵ درصد مربوط به اقامت در هتل، مسافرخانه‌ها و خانه‌های دوستان، ۶/۵ درصد به‌صورت اقامت در مراکز دولتی بوده است. یکی دیگر از مؤلفه‌هایی که از گردشگران پرسیده شد در رابطه با مدت اقامت آن‌ها بود که مدت اقامت یک تا دو روز با ۷۱ درصد بیشترین فراوانی، مدت دو تا چهار روز اقامت ۲۳ درصد و مدت اقامت بیشتر از چهار روز با فراوانی ۳ درصد کمترین مقدار را به خود اختصاص داده بود.

درصد پاسخ‌دهندگان بین ۴۶ تا ۵۵ سال و ۰/۵ درصد پاسخ‌دهندگان ۵۶ سال به بالا (کمترین نسبت) سن داشتند. بر اساس میزان درآمد پاسخ‌دهندگان، ۳۱/۵ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای درآمدی کمتر از یک‌میلیون تومان در ماه بوده، ۵۳ درصد آن‌ها در ماه بین یک تا دو میلیون تومان درآمد داشته که بیشترین گروه گردشگران دریاچه را تشکیل می‌دهند. ۱۴ درصد دارای درآمدی بین دو تا سه میلیون تومان در ماه بوده‌اند. همچنین ۱/۵ درصد از آن‌ها دارای درآمدی بیش از سه میلیون تومان در ماه بوده‌اند. بر اساس یافته‌های تحقیق بیشترین فراوانی در میان گردشگران دارای مدرک تحصیلی متوسطه با ۳۵ درصد، لیسانس با ۳۲/۵ درصد و کمترین با ۳ درصد دارای مدرک تحصیلی فوق‌لیسانس و بالاتر بودند. بر اساس نوع مسافرت، ۶۳/۵ درصد از گردشگران با خانواده و ۳۶/۵ درصد نیز به همراه دوستان برای بازدید از دریاچه زریوار به شهرستان مریوان سفر کرده‌اند. همچنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که

جدول ۱: آزمون تفاوت میانگین رفتارهای محیط‌زیستی در متغیرهای دو شقی

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	آزمون t	سطح معنی‌داری
جنس	مرد	۱۱۹	۳۵/۱۰	۱/۲۸	۰/۸۳۵
	زن	۸۱	۳۸/۸۳		
نوع مسافرت	با خانواده	۱۲۷	۳۴/۶۸	۰/۲۴۳	۰/۰۱۵
	با دوستان	۷۳	۳۴/۴۶		

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

والدین بر کودکان و بعضاً تذکراتی که بچه‌ها به بزرگسالان در رابطه با حفظ محیط زیست می‌دهند، به بروز رفتارهای محیط‌زیستی بیشتری منجر خواهد شد تا زمانی که به صورت مجردی یا به همراه دوستان مسافرت می‌کنند؛ بنابراین با توجه به نتایج جدول شماره ۱ می‌توان اظهار داشت که فرضیه‌ی تأثیرگذاری متغیر جنسیت بر رفتارهای محیط‌زیستی رد شده و

نتایج جدول شماره‌ی ۱ نشان می‌دهد که از لحاظ میانگین، رفتارهای محیط‌زیستی بین مرد و زن تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین با توجه به سطح معناداری (۰/۰۱۵) بین مسافرت با خانواده و یا مسافرت به همراه دوستان (نوع مسافرت) با رفتارهای محیط‌زیستی رابطه‌ی مستقیم معناداری وجود دارد. به نظر می‌رسد با توجه به تأثیرگذاری بیشتر رفتارهای

زیست و رفتارهای همسو با محیط زیست ترغیب می‌کند.

فرضیه‌ی تأثیرگذاری نوع مسافرت بر رفتارهای محیط زیستی تأیید شده است. به عبارت دیگر مسافرت به همراه خانواده، گردشگران را بیشتر به حفظ محیط

جدول ۲: آزمون تفاوت میانگین رفتارهای محیط‌زیستی در متغیرهای چند شقی

متغیرهای چند شقی	گروه‌ها	تعداد	میانگین	آزمون F	سطح معنی‌داری
سن	۲۵-۱۵	۵۵	۳۴/۷۶	۱/۰۴۱	۰/۵۲۷
	۳۵-۲۶	۹۳	۳۵/۲۲		
	۴۵-۳۶	۳۹	۳۶/۰۴		
	۵۵-۴۶	۱۲	۳۵/۳۶		
	۵۶ به بالا	۱	۳۴/۵۶		
تحصیلات	راهنمایی	۴۷	۳۴/۷۰	۳/۲۴۳	۰/۰۰۲
	متوسطه	۷۰	۳۴/۹۰		
	لیسانس	۶۵	۳۵/۰۱		
	فوق لیسانس	۱۲	۳۴/۰۱		
	دکتری	۶	۳۵/۴۵		
نوع اقامت	چادر	۱۱۲	۳۶/۸۰	۴/۰۳۴	۰/۰۰۶
	هتل- مسافرخانه	۵۹	۳۵/۵۶		
	مراکز دولتی	۱۳	۳۶/۰۷		
	خانه دوستان	۱۱	۳۷/۳۵		
	عبوری	۵	۳۶/۰۶		
مدت اقامت	۲-۱ روز	۱۴۲	۳۴/۴۵	۲/۸۴۶	۰/۳۵۲
	۴-۲ روز	۴۶	۳۷/۳۶		
	۶-۴ روز	۶	۳۶/۴۵		
	۶ روز به بالا	۴	۳۷/۰۱		

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

نتایج جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که متغیرهای سن و مدت اقامت از لحاظ میزان رفتارهای محیط‌زیستی تفاوت معناداری را نشان نمی‌دهند. به عبارت دیگر فرضیه‌های تأثیر سن و مدت اقامت بر میزان رفتارهای محیط‌زیستی رد می‌گردد. همچنین با توجه به سطح معنی‌داری ۰/۰۰۲ برای متغیر سطح تحصیلات و ۰/۰۰۶ برای متغیر نوع اقامت، می‌توان بیان کرد که متغیرهای سطح تحصیلات و نوع اقامت بر میزان رفتارهای زیست‌محیطی تأثیرگذار است.

افراد تحصیل کرده در رابطه با محیط زیست نگرش مثبت‌تری داشته و رفتارشان نیز متأثر از همین نگرش‌ها است و بر همین اساس گردشگران با تحصیلات بالاتر رفتارهای محیط‌زیستی بیشتری را از خود بروز می‌دهند. در واقع میزان رفتارهای زیست‌محیطی افراد با سطح تحصیلات و نوع اقامت گردشگران رابطه‌ی معنی‌داری داشته و فرضیه تأثیرگذاری این دو متغیر بر متغیر وابسته تأیید می‌شود.

افراد تحصیل کرده در رابطه با محیط زیست نگرش مثبت‌تری داشته و رفتارشان نیز متأثر از همین نگرش‌ها است و بر همین اساس گردشگران با تحصیلات بالاتر رفتارهای محیط‌زیستی بیشتری را از خود بروز می‌دهند. در واقع میزان رفتارهای زیست‌محیطی افراد با سطح تحصیلات و نوع اقامت گردشگران رابطه‌ی معنی‌داری داشته و فرضیه تأثیرگذاری این دو متغیر بر متغیر وابسته تأیید می‌شود.

جدول ۳: ضرایب همبستگی متغیرهای مستقل با رفتارهای محیط‌زیستی

متغیر وابسته (رفتارهای محیط‌زیستی)		متغیرهای مستقل
سطح معنی‌داری	شدت همبستگی (پیرسون)	
۰/۵۶۳	۰/۰۳۴	دانش محیط‌زیستی
*۰/۰۴۳	۰/۱۴۴	نگرش محیط‌زیستی
۰/۲۵۱	۰/۲۴۱	ارزش‌های محیط‌زیستی
*۰/۰۳۰	۰/۱۶۵	نگرانی محیط‌زیستی

معنی‌داری در سطح ۵ درصد

دانش محیط‌زیستی و ارزش‌های محیط‌زیستی بر رفتارهای گردشگران رد می‌گردد.

نتایج این تحقیق در راستای نتایج پژوهش فاضلی و صالحی (۱۳۹۲) و صالحی و همکاران (۱۳۹۱) می‌باشد. آنها نیز در این تحقیق به این نتیجه رسیده‌اند که میان دانش زیست محیطی و رفتار زیست محیطی رابطه‌ای وجود ندارد. می‌توان عدم ارتباط میان دانش زیست محیطی و رفتار زیست محیطی را در متغیرهای میانجی دیگری جستجو کرد. همان‌طوری که فریک و همکاران (۲۰۰۴) که اشاره داشتند دانش زیست محیطی بطور غیرمستقیم و با واسطه متغیرهای دیگری به رفتارهای زیست محیطی می‌انجامد. دانش زیست محیطی در ارتباط با نگرش‌های زیست محیطی و نگرش‌های زیست محیطی تحت سیطره ارزش‌های خاص فایده‌گرایانه، مذهبی، زیست محیطی و ملی می‌باشد؛ در این میان برخی متغیرهای میانجی دیگری چون طبقه اجتماعی و جنسیت نیز می‌تواند در رفتارهای زیست محیطی افراد نقش داشته باشند.

تحلیل رگرسیون چند متغیره با استفاده از روش گام‌به‌گام

با توجه به معناداری برخی از متغیرها، برای تعیین آثار هر یک از متغیرها بر رفتارهای محیط‌زیستی از روش رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شده و نتایج آن در جدول شماره‌ی ۴ آورده شده است.

نتایج جدول شماره‌ی ۳ نشان می‌دهد که رفتارهای محیط زیستی گردشگران با نگرش محیط‌زیستی و نگرانی محیط‌زیستی در سطح ۵ درصد رابطه‌ی مثبت دارد. در واقع، گردشگران دریاچه‌ی زریوار می‌تواند که نگرش محیط‌زیستی بهتری داشته‌اند، رفتارهای محیط‌زیستی بیشتری را در پیش گرفته‌اند و بنابراین فرضیه تأثیرگذاری نگرش محیط زیستی بر رفتارهای محیط‌زیستی تأیید می‌گردد. همچنین این نتایج نشان می‌دهد که نگرانی محیط‌زیستی نیز در سطح ۵ درصد معنی‌دار می‌باشد و بیان‌کننده‌ی این نکته است که نگرانی محیط‌زیستی بالاتر گردشگران منجر به بروز رفتارهای محیط‌زیستی بیشتری در گردشگران شده است؛ بنابراین فرضیه‌ی تأثیرگذاری نگرانی محیط‌زیستی بر رفتارهای محیط زیستی گردشگران تأیید می‌گردد. بنابراین نگرانی از وضعیت محیط زیست موجود و همچنین نگرشی که افراد بر اساس جهان‌بینی که به محیط زیست دارند، می‌تواند در رفتارهای محیط زیستی آنها تأثیر بسزایی داشته باشد.

هر قدر این نگرانی عمیق‌تر و ابعاد وسیعی از حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را شامل شود، در بروز رفتارهای محیط‌زیستی نقش دارد. نتایج نشان می‌دهد که رفتارهای محیط‌زیستی برخلاف تصور اولیه با ارزش‌های محیط‌زیستی و دانش محیط زیستی رابطه‌ای ندارد. لذا فرضیه‌های تأثیرگذاری

متغیر چگونگی مسافرت هم وارد معادله شد که با توجه به سه متغیر قبلی و در مجموع ۱۳ درصد از متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. همان‌گونه که از جدول شماره ۴ مشخص است، میزان ضریب تعیین به شکل تعدیل‌یافته و انباشتی از مجموع متغیرهای وارد شده به معادله محاسبه شده است و در مجموع حدود ۱۳ درصد از واریانس متغیر وابسته توسط متغیرهای مذکور تبیین شده است. از این میزان حدود ۷ درصد مربوط به مؤلفه‌های محیط‌زیستی است.

با توجه به جدول شماره‌ی ۴ در مرحله‌ی اول نگرانی محیط‌زیستی وارد مدل شد که با توجه به ضریب تعیین تعدیل‌شده آن (۰/۰۶۱) نشان می‌دهد که این متغیر ۶ درصد از متغیر وابسته (رفتارهای محیط‌زیستی) را تبیین می‌کند. در مرحله‌ی دوم نگرش محیط‌زیستی وارد معادله شد که با توجه به متغیر قبلی مجموعاً ۷ درصد از متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. در مرحله سوم تحصیلات هم وارد معادله شد که با توجه به متغیر قبلی مجموعاً ۹ درصد از متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. در مرحله‌ی چهارم

جدول ۴: تحلیل رگرسیون چندمتغیره با استفاده از روش گام‌به‌گام

مرحل	متغیرهای پیش‌بینی	R square	Adjusted R square	B unstandard	Beta standard	t	Sig
گام اول	نگرانی محیط‌زیستی	۰/۰۷۱	۰/۰۶۱	۱/۰۴۱	۰/۱۶۶	۲/۴۵۱	۰/۰۰۴
گام دوم	نگرش محیط‌زیستی	۰/۰۸۲	۰/۰۷۱	۰/۶۵۳	۰/۳۴۰	۳/۲۷۱	۰/۰۰۱
گام سوم	تحصیلات	۰/۱۰۷	۰/۰۹۶۳	۱/۱۵۴	۰/۱۷۴	۲/۱۵۴	۰/۰۳۷
گام چهارم	نوع مسافرت	۰/۱۳۴	۰/۱۲۹	۰/۶۰۴	۰/۱۳۹	۲/۶۴۳	۰/۰۶۴

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

تئوری و عملی داشته باشند، رفتارهای آن‌ها هم در مقاصد گردشگری بیشتر در جهت حفظ محیط زیست بوده و به رفتار ساکنان محلی نیز در این رابطه کمک شایانی خواهد نمود. همچنین نتایج نشان می‌دهد که به ازای یک درصد افزایش در تحصیلات، ۱/۱۵۴ درصد به رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران افزوده می‌شود. افراد تحصیل کرده دیدگاه مثبت‌تری در رابطه با حفظ محیط زیست به واسطه‌ی آگاهی و دانش محیط‌زیستی داشته و همین امر به رفتارهای مسؤلانه در قبایل محیط زیست منجر خواهد شد. بر همین اساس نتایج نشان می‌دهد که گردشگران با سطح تحصیلات بالاتر نسبت به افراد با سطوح پایینی از تحصیلات رفتارهای محیط زیستی بیشتری را از خود نشان می‌دهند.

ضریب رگرسیون B برای نمرات خام و Beta برای نمرات استاندارد شده و نیز آزمون t را می‌توان در جدول شماره ۴، ملاحظه نمود. ضریب B نشان می‌دهد که به ازای یک درصد افزایش در نگرانی محیط‌زیستی، ۱/۰۴۱ درصد به رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران افزوده می‌شود. درک گردشگران از محیط زیست و نگرانی‌هایی که در رابطه با محیط زیست دارند، به بروز رفتارهای محیط زیستی کمک می‌نماید بنابراین با افزایش نگرانی در رابطه با محیط‌زیست، حساسیت گردشگران را در رابطه با محیط‌زیست برانگیخته و به حفظ محیط‌زیست مقصد بیشتر بها می‌دهند. همچنین به ازای افزایش یک درصد در نگرش محیط‌زیستی، ۰/۶۵۳ درصد به رفتارهای محیط زیستی گردشگران افزوده می‌شود. هر چه گردشگران نگرش بهتری در رابطه با محیط زیست به صورت

می‌دهد، متغیرهای مورد استفاده در مدل، ۱۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته (رفتارهای زیست‌محیطی) را نشان می‌دهد که نشان از قدرت توضیح دهنده‌گی ضعیف مدل می‌باشد. یکی از دلایل این امر ممکن است به واسطه‌ی عدم رعایت پیش‌فرض‌های رگرسیون باشد، از جمله نرمال بودن داده‌ها یا وجود خودهمبستگی در مدل؛ بنابراین برای بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگراف - اسمیرنوف استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول شماره‌ی ۵ آورده شده است. با توجه به سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ برای متغیرهای مورد استفاده در رگرسیون، فرض صفر مبنی بر توزیع نرمال بودن متغیرها پذیرفته می‌شود و لذا داده‌های ما از توزیع نرمال برخوردار می‌باشند.

در رابطه با تأثیرگذاری نوع مسافرت به صورت مجردی یا به همراه خانواده بر رفتارهای محیط زیستی می‌توان استنباط کرد که باتوجه به الگوپذیری کودکان از رفتارهای والدین، و سعی والدین در ایجاد یک الگوی مثبت از خود در اذهان کودکان سعی می‌کنند رفتارهای متناسب بطور عام و بطور خاص رفتارهای محیط زیستی بیشتری را در حین مسافرت داشته باشند. همچنین در برخی از موارد این کودکان هستند که والدین خود را به بروز رفتارهای محیط زیستی ترغیب می‌کنند. آزمون t نیز نشان می‌دهد که ضرایب B برای متغیر نگرانی محیط‌زیستی و نگرش محیط‌زیستی در سطح ۹۹ درصد و برای متغیر تحصیلات در سطح ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنادار می‌باشند. همچنان که ضریب تعیین تعدیل شده نشان

جدول ۵: آزمون نرمال بودن متغیرهای مورد استفاده در مدل

آزمون	نگرانی محیط زیستی	دانش محیط زیستی	تحصیلات	چگونگی مسافرت
کلموگروف - اسمیرنوف	۱/۵۹	۱/۲۱	۰/۹۴	۱/۳۸
سطح معناداری	۰/۰۶۴	۰/۱۰۶	۰/۳۴	۰/۰۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

واریانس متغیر وابسته توسط متغیرهای وارد شده به معادله قابل توجه نیست و نشان‌دهنده‌ی این است که متغیرها و مؤلفه‌های دیگری در تبیین متغیر وابسته نقش دارند که مطالعه‌ی آن‌ها در پژوهش‌های بعدی ضرورت دارد. نتایج نشان می‌دهد که رفتارهای محیط‌زیستی برخلاف تصور اولیه با ارزش‌های محیط زیستی و دانش محیط زیستی رابطه‌ای ندارد. لذا فرضیه‌های تأثیرگذاری دانش محیط زیستی و ارزش‌های محیط‌زیستی بر رفتارهای گردشگران رد می‌گردد.

به‌منظور بررسی هم خطی بین متغیرهای مستقل از تولرانس^۱ و عامل تورم واریانس^۲ استفاده شده است. هر چه نتایج تولرانس و عامل تورم واریانس به یک نزدیک باشند نشان‌دهنده‌ی عدم وجود هم‌خطی است. علاوه بر این، با استفاده از آزمون دوربین واتسون^۳ استقلال خطاها بررسی شد. هرچه عدد دوربین واتسون به ۲ نزدیک باشد می‌توان استنتاج کرد که خطاها دارای استقلال هستند. نتایج این آزمون‌ها در جدول شماره ۶ آورده شده‌اند. نتایج این جدول نشان از عدم وجود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل و استقلال خطاها دارد. با این وجود، میزان کل تبیین

1-Tolerance

2-VIF

3-Durbin-Watson

کرونباخ استفاده شد و ضریب $0/76$ به دست آمد که نشان از پایایی خوب متغیرهای تحقیق داشت.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که در رفتارهای محیط زیستی بین مردان و زنان تفاوت معناداری وجود ندارد. چگونگی مسافرت از جمله متغیرهای بود که به‌عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای محیط زیستی مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به الگوپذیری کودکان از رفتارهای والدین، و سعی والدین در ایجاد یک الگوی مثبت از خود در اذهان کودکان، آنان سعی می‌کنند در رفتارهای خود بیشتر با حفظ محیط زیست همسویی داشته باشد و در بیشتر موارد این بچه‌ها می‌باشند که با تذکر، والدین خود را به رفتارهای محیط‌زیستی ترغیب می‌کنند. لذا گردشگرانی که با خانواده مسافرت می‌کنند، نسبت به گردشگرانی که به‌صورت مجردی یا به همراه دوستان مسافرت می‌کنند رفتارهای محیط زیستی بیشتری از خود بروز می‌دهند. از جمله متغیرهای دیگر مورد بررسی سن، مدت اقامت، تحصیلات و نوع اقامت بودند که نتایج نشان داد فرضیه‌های تأثیرگذاری سن و مدت اقامت بر رفتارهای محیط زیستی گردشگران رد شدند. همچنین با توجه به نتایج، میزان رفتارهای زیست‌محیطی افراد با سطح تحصیلات و نوع اقامت گردشگران رابطه‌ی معنی‌داری داشته و فرضیه تأثیرگذاری این دو متغیر بر متغیر وابسته تأیید شد. در رابطه با اثرگذاری سطح تحصیلات، با توجه به ارتباط نزدیکی که بین سطح تحصیلات و آگاهی، نگرانی‌هایی که تخریب محیط‌زیست از جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی می‌تواند داشته باشد، بنابراین دور از انتظار نیست که با افزایش سطح تحصیلات گردشگران، رفتارهای زیست محیطی آنها نیز افزایش یابد. با توجه به نتایج ضریب همبستگی

نتایج این تحقیق در راستای نتایج پژوهش فاضلی و صالحی (۱۳۹۲) و صالحی و همکاران (۱۳۹۱) می‌باشد. آنها نیز در این تحقیق به این نتیجه رسیده‌اند که میان دانش زیست محیطی و رفتار زیست محیطی رابطه‌ای وجود ندارد.

جدول ۶: آزمون هم خطی و استقلال خطاها

D-W	VIF	Tolerance
۱/۸۴۳	۰/۹۷۲۴	۰/۹۶۵۴

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

نتیجه

توسعه‌ی گردشگری می‌تواند آثار و پیامدهای مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را بر جامعه‌ی میزبان به همراه داشته باشد. با توجه به رشد روزافزون صنعت گردشگری و به منظور کاهش آثار منفی زیست‌محیطی گردشگری و ضرورت اجتناب از آلودگی محیط‌زیست، لزوم بررسی رفتارهای محیط زیستی گردشگران و عوامل مؤثر بر آن نمایان می‌گردد. لذا تحقیق حاضر به بررسی رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران و عوامل مؤثر بر آن پرداخته است. با توجه به مبانی نظری و پیشینه‌ی پژوهش، رفتارهای محیط‌زیستی به‌عنوان متغیر وابسته معرفی شد و متغیرهایی مانند نگرش محیط‌زیستی، دانش محیط زیستی، ارزش‌های محیط زیستی، نگرانی محیط زیستی، نوع اقامت، چگونگی مسافرت، مدت اقامت و متغیرهای جمعیت‌شناختی به‌عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شدند. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و گردآوری داده‌ها با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی میدانی صورت گرفت. روش نمونه‌گیری به شکل تصادفی ساده بود و جامعه‌ی آماری شامل گردشگران نوروزی سال ۱۳۹۴ دریاچه زیریوار مریوان بودند. برای اطمینان از پایایی نتایج، از ضریب آلفای

پیشنهادات

با توجه به یافته‌های این تحقیق، به‌منظور بهبود رفتارهای محیط‌زیستی در میان گردشگران پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- با توجه به تأثیرگذاری متغیر سطح تحصیلات بر میزان رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران، آموزش و حفاظت از محیط‌زیست باید به‌عنوان یکی از سرفصل‌های آموزشی در همان بدو ورود به مدرسه مدنظر قرار گیرد.

- با توجه به تأثیرگذاری متغیر چگونگی مسافرت بر میزان رفتارهای محیط‌زیستی، در جهت کاهش آلاینده‌های محیط‌زیستی ترغیب خانواده‌ها برای مسافرت‌های گروهی و استفاده از تورهای گردشگری می‌تواند در این زمینه مؤثر بوده و در ضمن آگاهی‌های محیط‌زیستی را نیز در نتیجه‌ی تعامل و آثار تقلیدی مثبت افزایش می‌دهد.

- با توجه به تأثیرگذاری متغیر نگرانی محیط‌زیستی بر میزان رفتارهای محیط‌زیستی، اطلاع‌رسانی و افزایش سطح نگرانی‌های گردشگران در رابطه با مسائل زیست‌محیطی دریاچه به‌صورت بروشور یا برگزاری نمایشگاه عکس می‌تواند به بروز رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران منجر شود.

- مشاهده‌ی رفتارهای محیط‌زیستی جامعه‌ی میزبان از گردشگران با توجه به آثار تقلیدی که یکی از پیامدهای گردشگری بر جامعه میزبان است، در بهبود رفتارهای محیط‌زیستی جامعه مقصد نیز کمک شایانی می‌نماید.

فرضیه‌های تأثیرگذاری نگرش محیط‌زیستی و نگرانی محیط‌زیستی بر رفتارهای محیط‌زیستی تأیید می‌گردند. به عبارت بهتر گردشگرانی که نگرش محیط‌زیستی بهتری داشته‌اند، رفتارهای محیط‌زیستی بیشتری را در پیش‌گرفته‌اند و همچنین نگرانی محیط‌زیستی بالاتر گردشگران، منجر به بروز رفتارهای محیط‌زیستی بیشتری در گردشگران شده است.

برای بررسی دقیق‌تر و تعیین آثار هر یک از متغیرها بر رفتارهای محیط‌زیستی از روش رگرسیون گام به گام استفاده شد و به ترتیب نگرانی محیط‌زیستی، نگرش محیط‌زیستی، تحصیلات و چگونگی مسافرت وارد معادله شدند که ضریب تعیین تعدیل‌شده کل مدل نشان می‌دهد که فقط ۱۳ درصد از متغیر وابسته را توضیح می‌دهند که از این میزان حدود ۷ درصد مربوط به مؤلفه‌های محیط‌زیستی است. با این‌وجود، میزان کل تبیین واریانس متغیر وابسته توسط متغیرهای واردشده به معادله قابل توجه نیست و نشان‌دهنده‌ی این است که متغیرها و مؤلفه‌های دیگری در تبیین متغیر وابسته نقش دارند که مطالعه‌ی آن‌ها در پژوهش‌های بعدی ضرورت دارد. نتیجه آزمون کولموگروف و اسمیرنوف نشان داد که متغیرهای مورد استفاده در رگرسیون از توزیع نرمال برخوردار بودند. نتایج آزمون‌های تولرانس و عامل تورم واریانس نشان‌دهنده‌ی عدم وجود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل است. همچنین نتیجه‌ی آزمون دوربین و واتسون نشان از استقلال خطاها دارد.

منابع

- اوری، جان (۱۳۹۳). جامعه و تغییر آب و هوا، ترجمه: صادق صالحی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- آقا محمدی، علی (۱۳۸۵). بررسی رفتارهای محیط زیستی معلمان آموزش ابتدایی (مورد مطالعه: استان مازندران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. بابلسر. دانشگاه مازندران.
- خاکساری، علی؛ سماکوش، سعید ابراهیم نیا؛ دامادی، محمد و معزز، وحید (۱۳۹۲). ارزیابی تأثیرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری شهری بر نحوه زندگی مردم بابلسر، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال دوم، شماره هفتم، صفحات ۱۴۷-۱۲۶.
- خانی، فضیله؛ ابوطالب قاسمی؛ سمیه جانی؛ علی قنبری نسب (۱۳۸۸). بررسی آثار گردشگری ساحلی با تکیه بر نظر سنجی از خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: روستای چمخاله، شهرستان لنگرود)، فصلنامه علمی- پژوهشی جغرافیای انسانی. سال اول. شماره چهارم. صفحات ۶۴-۵۱.
- شبیری، سید محمد (۱۳۹۳). حفاظت از محیط‌زیست در برابر توسعه گردشگری ناپایدار (مطالعه موردی: منطقه دربند تهران)، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری. سال سوم. شماره ۱۰. صفحات ۴۸-۳۳.
- صالحی، صادق و پازوکی نژاد، زهرا (۱۳۹۳). تحلیل جامعه شناختی سفرهای پایدار در صنعت گردشگری، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری. سال سوم. شماره ۱۰. صفحات ۱۶۲-۱۸۱.
- صالحی، صادق؛ زهرا قائمی اصل (۱۳۹۲). بررسی رابطه آموزش محیط زیستی و رفتارهای حفاظت از محیط‌زیست (مورد مطالعه: دانش آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر بابل)، فصلنامه آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار. سال ۱. شماره ۳. صفحات ۷۹-۶۷.
- صالحی، صادق؛ مصطفی قدمی؛ زهرا همتی‌گویمی (۱۳۹۱). بررسی رفتارهای محیط زیستی در بین گردشگران ساحلی (مطالعه موردی: گردشگران ساحلی شهر بوشهر در ایام نوروز)، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری. سال اول. شماره ۱. صفحات ۸۵-۳۵.
- فاضلی، محمد؛ سحر جعفر صالحی (۱۳۹۲). شکاف نگرش، دانش و رفتار محیط زیستی گردشگران، فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری. سال هشتم. شماره ۲۲. صفحات ۱۶۱-۱۳۷.
- متقی، افشین؛ زهرا همتی‌گویمی (۱۳۹۱). گردشگری و محیط‌زیست (بررسی فرصت‌ها، نگرانی و رفتار محیط زیستی در بین گردشگران شهر بوشهر)، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری. شماره ۳. صفحات ۱۶۵-۱۴۸.
- محسنی، رضا علی (۱۳۸۸). گردشگری پایدار در ایران؛ کارکردها، چالش‌ها و راهکارها، جغرافیا، شماره ۲۸، صفحات ۱۴۹-۱۷۲.
- محمودی، حسین؛ زهرا پازوکی‌نژاد (۱۳۹۲). تغییرات آب‌وهوا و سیاست‌های مقابله در صنعت گردشگری، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری. سال دوم. شماره ۶. صفحات ۱۰۸-۹۳.
- Chiu, Y-T Helena; Lee Wan and Chen H- T. (2014). Environmentally Responsible Behavior in Ecotourism: Exploring the Role of Destination Image and Value Perception, Asia pacific journal of tourism Research. 19(8): 876-889.
- Cohen, E. (1979). A Phenomenology of Tourist Experiences, Sociology. 13: 179-201.
- Edensor, T. (2001). Performing Tourism, Staging Tourism, Tourist Studies. 1(1): 59-81.
- Fraj, E., Matute, J., & Melero, I (2015). Environmental strategies and organizational competitiveness in the hotel industry: The role of learning and innovation as determinants of environmental success. Tourism Management. 46: 30-42.
- Frick, Jacqueline, G. Kaiser, Florian & Wilson, Mark. (2004). Environmental knowledge and conservation behavior: exploring prevalence and structure in a representative sample, Personality and Individual Differences. 37:1597-1613.
- Gray, H. P. (1970). International Travel-International Trade, Heath Lexington books, Lexington.
- Holden, Andrew. (2000). Environment and Tourist, London and New York: Rutledge.
- Kaiser, F. G., Wolfing, S. & Fuhrer, U. (1999). Environmental Attitude and Ecological Behavior, Journal of Environmental Psychology. 19: 1-19.

- Vega, E (2006). A preliminary evaluation of awareness, knowledge, and attitude in environmental education specialists, instructors, student, and parent's in Southwest Florida, *Environmental Education*, 69: 166-178.
- Witherspoon, J. et al (1995). Control and production of toxic air emissions by publicly owned treatment works odor control equipment, *Water Environment Research Foundation*.
- World Tourism Organization Business Council. (2015). World Tourism Organization. Available at: <http://www.world-tourism.org>.
- Kollmuss, Anja & Agyeman, Julian (2002). Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior?, *Environmental Education Research*, Vol. 8, No. 3, PP: 239- 260.
- Lickorish, J. L & Jenkins, L. C (1997). An Introduction to Tourism, *Butterworth-Heinemann*.
- World Travel and Tourism Council (2015), *Travel and Tourism Economic Impact*, pp: 1- 20.
- Witherspoon, J. et al. (1995) Control and production of toxic air emissions by publicly owned treatment works odor control equipment, *Water Environment Research Foundation*.
- McCabe, Scott (2000), Who is a Tourist? A Critical Review, *Tourist Studies*, 5: 85-106.
- MacCannell, D. (1973). Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in tourist Settings, *American Journal of Sociology*. 79(3): 589-603.
- McKercher, B., Prideaux, B., Cheung, C., & Law, R. (2010). Achieving voluntary reductions in the carbon footprint of tourism and climate change. *Journal of Sustainable Tourism*.18(3):297-317.
- Mehmetoglu, Mehmet (2010). Factors Influencing the Willingness to Behave Environmentally Friendly at Home&Holiday Settings, *Scandinavian Journal of Hospitality & Tourism*.10(4):430-447.
- Olander, F., & Thøgersen, J. (1995). Understanding of consumer behavior as a prerequisite for environmental protection. *Journal of Consumer Policy*, 18, 317-357.
- Pietikäinen, Johanna. (2007). Slow Start at the Beginning of the Recycling Chain – How to Make Consumers Recycle Their Mobile Phones? Master's Thesis, University of Helsinki, Faculty of Biosciences, Department of Biological and Environmental Sciences.
- Stern P. C., T. Dietz, and G. A. Guagnano. (1995). The New Ecological Paradigm in Social-Psychological Content, *Environment & Behavior*. 27(6): 723-43.
- UNCSD NGO. (1992). *Tourism and Sustainable Development*, Department of economic and social Affairs, Commission on Sustainable Development, Seventh Session, New York.